

Projekt zatytułowany **Polityka Turcji wobec mniejszości muzułmańskich i niemuzułmańskich w świetle standardów Unii Europejskiej (UE)** zrodził się na fali szeroko zakrojonych badań politycznych wewnątrz i zagraniczną Turcji, jakie autorka prowadzi od 2009 roku. Wielokrotne pobyty w Turcji rozpoczęte programem wymian studenckich Erasmus, a następnie związane między innymi z uczestnictwem w projektach UNESCO (Mapping the Intangible Cultural Heritage of Kars Province) oraz Unii Europejskiej (Millennium Lovers on the stage w miejscowości Tunceli w południowo-wschodniej Turcji), stały się w Konsulacie Generalnym RP w Stambule oraz badaniami prowadzonymi w ramach przygotowywania dwóch prac magisterskich (**Polityczne i prawno-instytucjonalne aspekty integracji Turcji z Unią Europejską** oraz **Zjawisko nacjonalizmu oraz identyfikacji narodowej wśród Kurdów w Turcji**) owocowały głębokimi refleksjami nad formalnym i rzeczywistym wymiarem zmian, jakie zaszły i zachodzą w tureckim porządku prawnym w ramach procesu jego przystosowywania do norm i wymogów UE. Trwające od 2005 roku oficjalne negocjacje akcesyjne oraz poprzedzające je okres przygotowawczy owocowały szeregiem zmian na gruncie legislacyjnym, w założeniu mających służyć poprawie sytuacji społeczno-ekonomicznej (zarówno etnicznie nietureckich, ale muzułmańskich, jak i wyznających religie inne niż islam) w tym na terytorium Republiki Turcji. Prowadzone dotychczas badania skłoniły jednak autorkę do postawienia hipotezy, zgodnie z którą reformy dokonywane na gruncie tureckiego ustawodawstwa nie znajdują pełnego przełożenia na faktyczne warunki funkcjonowania tych społeczności, ponieważ realna poprawa ich sytuacji kolidowałaby z politycznym interesem rządzącej od 2002 roku Partii Sprawiedliwości i Rozwoju. Celem projektu jest jej zweryfikowanie i wskazanie ewentualnych obszarów, w których zmiany dokonywane w trakcie tureckiego procesu akcesyjnego nie odpowiadają rzeczywistym potrzebom członków grup mniejszościowych.

Realizacja założonego celu wymaga przeprowadzenia badań podstawowych, obejmujących w pierwszej kolejności krytyczną analizę umów i dokumentów międzynarodowych kształtujących ramy uniwersalnego oraz regionalnych systemów ochrony praw mniejszości oraz funkcjonujących w ich ramach mechanizmów kontrolnych, do których należą Turcja – jako sygnatariusz najważniejszych aktów i państwo kandydujące do UE – jest zobowiązana. Ponadto, badaniu poddawane są najważniejsze w kontekście polityki mniejszościowej akty prawa tureckiego w oryginale, co umożliwia uniknięcie niecisłości wynikających z przekładu, oraz ich wymiar funkcjonalny, a więc to, jak ich stosowanie wygląda w praktyce. Autorka projektu, wiadoma o specyfice terminów ‘mniejszość etniczna’, ‘mniejszość narodowa’ i ‘mniejszość religijna’ wynikających z uniwersalnego i regionalnych systemów ochrony praw mniejszości, celowo punktem wyjścia czyni klasyfikację obowiązującą w tej materii na gruncie tureckiego porządku prawnego. Filarem polityki mniejszościowej Republiki Turcji proklamowanej w 1923 roku jest Traktat z Lozanny (1923). Zgodnie z wypracowaną przez władze nowego państwa interpretacją jego art. 39, prawnie usankcjonowany status mniejszości może przysługiwać wyłącznie grupom wyznającym religie inne niż islam. W praktyce stosowania aktu pozycji tak zyskali jedynie Grecy, Ormianie i Żydzi, i tylko im przysługują związane z nimi przywileje. W swojej próbie prawnej znajdują się katolicy obrządku rzymskiego i Asyryjczycy, wyznający jedną ze wschodnich odmian chrześcijaństwa. Z formalnego punktu widzenia nie istnieją także, jak Kurdowie, Arabowie, Czerkiesi, Łazowie, lud Zaza czy wyznający synkretyczne odmiany islamu ałewici. Wszyscy oni w świetle tureckiego prawodawstwa pozostają Turkami i nie dysponują żadnymi szczególnymi narzędziami ochrony swojej tożsamości. Taka specyfika polityki mniejszościowej powoduje, iż grupy nie identyfikują się z tureckimi i stają się beneficjentami zmian legislacyjnych dokonywanych w ramach procesu akcesyjnego w różnym stopniu, potencjalnie nie odpowiadającym ich rzeczywistym potrzebom.

Weryfikacji postawionej tezy służą jednak nie tylko metody analizy instytucjonalno-prawnej i analizy decyzyjnej, ale również osobiste spotkania z przedstawicielami organizacji mniejszościowych i społeczno-religijnych. Prowadzone są one w postaci wywiadów realizowanych w języku tureckim, co zwiększa prawdopodobieństwo poznania rzeczywistych poglądów członków mniejszości na to, jak zmiany legislacyjne przekładają się na sferę praktyczną. Efektem badań podstawowych prowadzonych w ramach projektu będzie więc zgromadzenie, poszerzenie i uporządkowanie wiedzy na temat prawnej i rzeczywistej sytuacji mniejszości muzułmańskich i niemuzułmańskich w Turcji w świetle jej aspiracji do członkostwa w Unii Europejskiej. To zaś pozwoli na podjęcie próby przewidzenia możliwych kierunków zmian w położeniu tych grup w wypadku zakończenia procesu akcesyjnego sukcesem, ale również jego niepowodzenia, a więc zerwania bądź zawieszenia negocjacji.

O ile inspiracją do zainteresowania się tymi tematami badawczymi stały się przede wszystkim badania i obserwacje prowadzone w latach wcześniejszych, o tyle powody podjęcia się realizacji tego konkretnego projektu sprowadzają się do dwóch zasadniczych kwestii. Pierwszą jest wspomniane już przekonanie o konieczności ich zbadania i porównania legislacji istotnej z punktu widzenia ze stanem rzeczywistym, a więc faktycznymi warunkami egzystencji grup mniejszościowych. Drugą dotyczy bardzo rozpowszechnionego, tak na gruncie naukowym, jak i publicystycznym, przekonania, jakoby jedyną poddaną opresyjnej polityce państwa tureckiego byli Kurdowie. Podejmowana przez nich na przestrzeni dekad walka zbrojna (w tym przede wszystkim działalność Partii Pracujących Kurdystanu) oraz konsekwentne dążenie do powołania niepodległego państwa lub przynajmniej jakiejś formy autonomii legły u podstaw myślenia o samostanowieniu kwestii mniejszościowej we współczesnej Turcji z tak zwanym problemem kurdyjskim. W rzeczywistości jednak społeczeństwo tego państwa jest niezwykle zróżnicowane pod względem etnicznym i religijnym, a potrzeby i oczekiwania poszczególnych grup mogą się od siebie różnić, która to kwestia również poddawana jest badaniu. Wspólnym zaś dla nich mianownikiem jest spojrzenie na toczyący się proces akcesyjny, dający nadzieję na odejście przez rząd turecki od polityki mniejszościowej opartej na Traktacie z Lozanny. Obserwowane od początku XXI wieku stopniowe ‘przebudzenie’ mniejszości innych niż kurdyjska nakazuje w opinii autorki projektu zadać pytanie o przyczyny tego zjawiska oraz wpływ UE na wzrost ich szans na emancypację. Realizacja projektu stanowi więc część z jednej strony wkład w dyskusję nad rolą, jaką Unia Europejska może odegrać w procesach demokratyzacji w państwach aspirujących do członkostwa, z drugiej zaś pozwoli na poszerzenie spektrum sposobów postrzegania problematyki mniejszościowej i odejście od perspektywy ‘kurdyjsko-centrycznej’. O ile bowiem Kurdowie niewątpliwie stanowią grupę najbardziej znaczącą pod względem liczebności, o tyle nieuzasadnione jest niedostrzeżenie istnienia mniejszości etnicznych takich, jak Arabowie, Czerkiesi, Łazowie, lud Zaza, Pomacy, Torbesze czy Azerowie oraz religijnych, jak między innymi Grecy, Ormianie, Żydzi, Asyryjczycy czy wyznający synkretyczne odmiany islamu ałewici. Czynnikiem, który jako pierwszy od momentu proklamowania republiki może wpłynąć na zmianę spetryfikowanej polityki mniejszościowej opartej na Traktacie z Lozanny są właśnie toczyące się negocjacje akcesyjne.

Biegło w posługiwaniu się językiem tureckim, dogłębna znajomość samej Turcji oraz obyczajów i kultury poszczególnych

grup społecznych przyczyni się do wzrostu jakości badań podstawowych prowadzonych w ramach projektu, co z kolei pozytywnie przełoży się na osiągnięcia zamierzonych przez autorkę efektów.